

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ»

ΜΑΘΗΜΑ
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ – ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΣ ΦΟΙΤΗΤΗΣ
ΚΑΡΑΘΑΝΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ**

ΒΟΛΟΣ
ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ 2005-2006

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

A) ΕΙΣΑΓΩΓΗ

B) ΣΚΟΠΟΣ-ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Γ) Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

1. Το στάδιο του προγραμματισμού.

- 1.1. Πρώτο βήμα
- 1.2. Δεύτερο βήμα
- 1.3. Τρίτο βήμα

2. Το στάδιο της διεξαγωγής

- 2.1 Πρώτο βήμα
- 2.2 Δεύτερο βήμα

3. Το στάδιο της καταγραφής

Δ) ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Ε) ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

ΣΤ) ΑΠΟ ΤΙΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ ΣΤΟΥΣ ΔΕΙΚΤΕΣ

1. Η εφαρμογή της μεταβλητής

1.1 Η ένδειξη

1.2 Ο δείκτης

1.3 Είδη δεικτών

- 1.3.1 Δείκτες καταγραφής γεγονότων και τυπικοί δείκτες
- 1.3.2 Υποκειμενικοί δείκτες

1.4 Καθορισμός δεικτών

1.4.1 Εμπειρική προσέγγιση

1.4.2 Από τη θεωρία στους δείκτες

2. Σχέση ανάμεσα στο δείκτη και τη μεταβλητή

2.2 Κεντρική τάση

2.3 Σύνθετοι δείκτες

3. Εναλλαξιμότητα μεταξύ δεικτών

Z) Η κατασκευή του ερωτηματολογίου

1. Το περιεχόμενο

1.1 Πραγματικές ερωτήσεις

1.2 Ερωτήσεις γνώμης ή πίστης

1.3 Ερωτήσεις που απαντούν στο “γιατί”

2. Εκλογή τύπου ερωτήσεων

2.1 Κλειστές ερωτήσεις ή πολλαπλών επιλογών

2.2 Ανοιχτές ερωτήσεις

2.3 Ερωτήσεις ημι-ανοιχτές ή ημι-κλειστές

3. Η σύνταξη της ερώτησης

3.1 Επιλογή λέξεων

3.2 Η ποιότητα της πρότασης-ερώτησης

3.2.1 Προβλήματα στον προσανατολισμό των ερωτήσεων

3.2.1.1 Η ισορροπημένη διατύπωση

3.2.1.2 Η εναλλαγή

3.2.2 Η ιδιοτελής αντίδραση

3.2.3 Τάση για ομοιομορφία και αφομοίωση

3.2.4 Το φαινόμενο του επισκιασμού

4. Ο αριθμός και η θέση των ερωτήσεων

ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Α) ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ερωτηματολόγιο είναι ένα όργανο συγκροτημένο από ένα σύνολο ερωτήσεων και αποτελεί το βασικό μέσο επικοινωνίας ανάμεσα στον ερευνητή και τον ερωτώμενο. Σκοπός αυτής της επικοινωνίας είναι η συλλογή πληροφοριών, μέσω των απαντήσεων του ερωτηματολογίου, για το θέμα που διερευνάται.

Το ερωτηματολόγιο είναι κυρίως μέθοδος των κοινωνικών επιστημών και αποτελεί, απ' όλες τις μεθόδους παρατήρησης, την πιο γνωστή και την πιο συχνά χρησιμοποιημένη. Λόγος αυτής της ιδιαίτερης χρήσης είναι γιατί παρουσιάζει πολλά πλεονεκτήματα και σχεδόν είναι η μοναδική που ταιριάζει στις ποσοτικές έρευνες. Οι παρατηρήσεις αυτές είναι συστηματικές και τυποποιημένες, μέσα από απλές απαντήσεις και μέσα από μεγάλα δείγματα, δίνοντας τη δυνατότητα για εύκολη στατιστική επεξεργασία.

Η χρήση του ερωτηματολογίου γίνεται είτε από Πανεπιστήμια, είτε από Ινστιτούτα, είτε από Φορείς που θέλουν να σφυγμομετρήσουν την κοινή γνώμη πάνω σε διάφορα πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και διάφορα άλλα επίκαιρα θέματα.

Στο χώρο της Εκπαιδευτικής Κοινότητας γίνεται χρήση αυτής της μεθόδου από τον δάσκαλο, το διευθυντή, τον προϊστάμενο, το Σχολικό Σύμβουλο και τον ερευνητή με σκοπό:

- ✓ Να διαγνώσουν στάσεις, προτιμήσεις, διαθέσεις, ενδιαφέροντα, αξίες, ιδεώδη.
- ✓ Να εξακριβώσουν τις αντιδράσεις και τις θέσεις των μαθητών και των εκπαιδευτικών σε καινοτόμες δράσεις ή σε νέα εκπαιδευτικά μέτρα και
- ✓ Να συλλέξουν πληροφορίες – γνώμες από τους εκπαιδευτικούς για θέματα που αφορούν το αναλυτικό πρόγραμμα, τις μεθόδους, τα μέσα διδασκαλίας καθώς και τις προτάσεις – θέσεις για την οργάνωση της σχολικής ζωής, την άσκηση διοίκησης και την αξιολόγηση του παραγόμενου εκπαιδευτικού έργου.

Με τον όρο «ερωτηματολόγιο» εννοούμε:

1. Το γραπτό ερωτηματολόγιο που αποστέλλεται ταχυδρομικά
2. Το ερωτηματολόγιο συνέντευξης (interview schedule)
3. Τον οδηγό συνέντευξης (interview guide) που είναι το λιγότερο δομημένο και χρησιμοποιείται σαν πυξίδα.

Παρ' όλη την κατηγοριοποίηση όταν μιλάμε για ερωτηματολόγιο αναφερόμαστε σ' ένα από τα τρία χωρίς βέβαια να ταυτίζουμε την προσφορά αυτών γιατί το γραπτό ερωτηματολόγιο είναι εντελώς διαφορετικό από τη συνέντευξη που γίνεται πρόσωπο με πρόσωπο, ανάμεσα στον ερευνητή και τον ερωτώμενο, με αποτέλεσμα να συλλέγονται πληροφορίες που διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους.

Η ερευνητική διαδικασία στο πέρασμα του χρόνου προσέδωσε στο ερωτηματολόγιο πλεονεκτήματα που εστιάζονται:

- α. Στη συγκέντρωση άφθονου πληροφοριακού υλικού σε σύντομο χρονικό διάστημα
- β. Στη ταυτόχρονη διεξαγωγή της έρευνας σε μεγάλο αριθμό ερευνωμένων.
- γ. Στη δυνατότητα να πραγματοποιηθεί την ίδια περίοδο, σε διαφορετικά μέρη και σε μακρινή απόσταση από την έδρα του ερευνητή.
- και δ. Στην γρήγορη στατιστική τους επεξεργασία.

Κάποια στιγμή βέβαια, μέσα σ' αυτή τη γενικότερη ευφορία των ερευνητών, όπου το ερωτηματολόγιο αποτελούσε πλέον το ουσιαστικότερο και σπουδαιότερο όργανο της ανάλυσης της έρευνας στις επιστήμες του ανθρώπου και της εκπαίδευσης ακούστηκαν και αντίθετες απόψεις εστιάζοντας στα μειονεκτήματα αυτής της μεθόδου. Αυτή η φαινομενική απλότητα δεν πρέπει να εξιδανικεύσει και να δημιουργήσει αυταπάτες γιατί:

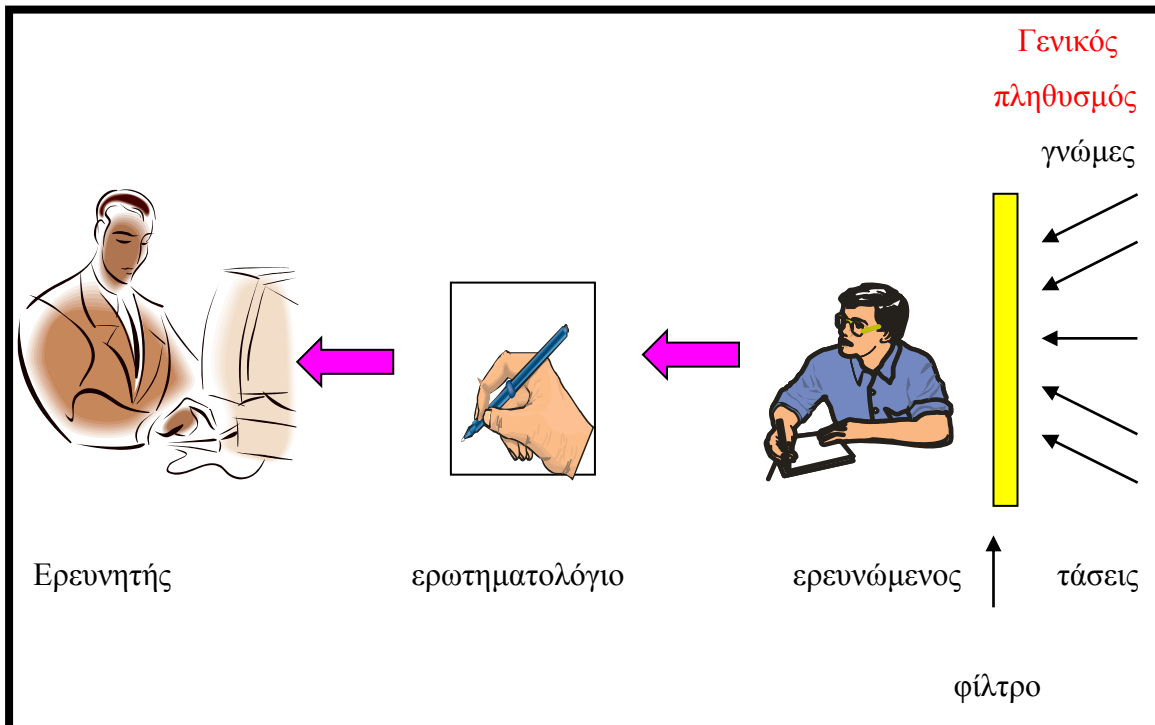
- α. Περιορίζεται στη μελέτη λεκτικών απαντήσεων αφαιρώντας το βίωμα και το συναίσθημα
- β. Δημιουργεί πρόβλημα διάστασης ανάμεσα στη συμπεριφορά και σ' αυτά που λέγονται δηλ. άλλα λέμε και άλλα πράττουμε
- και γ. Η χρήση του ερωτηματολογίου μπορεί να αναδείξει διάσταση ανάμεσα στο σημαίνον και το σημαινόμενο.

Η τεράστια αυτή αποδοχή του ερωτηματολογίου σαν μέθοδο έρευνας οδήγησε:

- α. Τον Kelly να πει ότι είναι: Το πιο φτωχό όργανο που εισήχθη στον αξιοσέβαστο χώρο της επιστήμης.
- β. Τον J. Best να πει με την σειρά του ότι είναι: Ένας οκνηρός τρόπος συγκέντρωσης πληροφοριών.
- και γ. Τον G de Landsheere να το χαρακτηρίσει ως «Το καταφύγιο νεαρών ερευνητών που περιφέρονται προς άγραν ερευνητικού θέματος.

Β) ΣΚΟΠΟΣ-ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Το ερωτηματολόγιο σαν ερευνητικό εργαλείο αποσκοπεί στο να παράγει μια εικόνα για τον πληθυσμό διερευνώντας γνώμες, στάσεις, θέσεις κ.λ.π..

Πίνακας 1. Σχηματική παράσταση της καταγραφής της γνώσης στο ερωτηματολόγιο.

Ο κώδικας επικοινωνίας που αναπτύσσεται ανάμεσα στον ερευνητή και τον ερωτώμενο έχει διπλό στόχο:

1. Πρώτα να δημιουργήσει ένα κίνητρο στον ερωτώμενο για να μιλήσει. Πρέπει να απεικονίζει με ιδιαίτερες ερωτήσεις το αντικείμενο της έρευνας και να προκαλεί απαντήσεις σχετικά μ' αυτήν. Έτσι οι ερωτήσεις χρήζουν τέτοιας επεξεργασίας ώστε να προκαλεί μια απάντηση σχετική με το σκοπό της έρευνας και συνάμα να αναδεικνύει έγκυρα και αμερόληπτα τις απόψεις του ερωτώμενου.

2. Να συλλεγούν οι κατάλληλες πληροφορίες για την έρευνα. Ζητάμε οι απαντήσεις να είναι όσο το δυνατόν ειλικρινείς για να μπορούν να αναλυθούν σχετικά με το αντικείμενο της έρευνας.

Γ) Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

1. Το στάδιο του προγραμματισμού

α. Πρώτο βήμα

Ο ερευνητής μέσα στο γενικότερο προβληματισμό του αντικειμένου που τον απασχολεί δημιουργεί συσχετίσεις που εκφράζονται στη σφαίρα των υποθέσεων.

Αυτός ο υποθετικός συλλογισμός οδηγεί τον ερευνητή στην αναζήτηση σχετικής βιβλιογραφίας καθώς και στη συνεργασία με άλλους επιστήμονες – ερευνητές. Αναζητώντας εναγωνίως απάντηση στους προβληματισμούς οδηγείται:

- i) είτε σε έτοιμο υλικό που προκάτοχοί του έχουν συντάξει εντοπίζοντας τις κύριες πλευρές του προβλήματος, τις κρίσιμες μεταβλητές καθώς και τη σύνταξη κατάλληλων ερωτήσεων
- ii) είτε σε προδοκιμαστική μελέτη όπου ο ερευνητής δίνει ανοιχτές ερωτήσεις σε ορισμένα συνεργάσιμα πρόσωπα με σκοπό τη διερεύνηση του θέματος, την απόκτηση εμπειριών μέσω των απαντήσεων καθώς και την ανακάλυψη πιθανών απαντήσεων ή κάνει κάποιες συνεντεύξεις με ελεύθερες απαντήσεις για να συγκεντρώσει στοιχεία για τις ερωτήσεις. (Πίνακας 2)

Πίνακας 2		
ΠΡΟΤΕΣΤ	ΜΕΤΑΤΕΣΤ	ΤΕΛΙΚΟ ΤΕΣΤ
Μία χρυσαφένια κορδέλα μήκους 17 εκατοστών ,πρέπει να κοπεί σε 4 ίσα κομμάτια. Βάλτε σε κύκλο μία απάντηση που πιστεύεις ότι δίνει το μήκος κάθε κομματιού.	Μια μεταξωτή κορδέλα μήκους 41 εκατοστών πρέπει να κοπεί σε 5 ίσα κομμάτια. Βάλτε σε κύκλο μία απάντηση. Την απάντηση που πιστεύεις ότι δίνει το μήκος κάθε κομματιού.	Μια χρυσή αλυσίδα μήκους 64 εκατοστών πρέπει να κοπεί σε 5 ίσα κομμάτια. Βάλτε σε κύκλο μία απάντηση. Την απάντηση που πιστεύεις ότι δίνει το μήκος κάθε κομματιού.
1) Το μήκος κάθε κομματιού είναι τόσα εκατοστά όσες φορές χωράει το 4 στο 17	1)Το μήκος κάθε κομματιού είναι τόσα εκατοστά όσες φορές χωράει το 5 στο 41.	1)Το μήκος κάθε κομματιού είναι τόσα εκατοστά όσες φορές χωράει το 5 στο 64.
2)Το μήκος κάθε κομματιού είναι $4\frac{1}{4}$.	2)Το μήκος κάθε κομματιού είναι $8\frac{1}{5}$	2)Το μήκος κάθε κομματιού είναι $12\frac{4}{5}$ εκατοστά .
3)Το μήκος κάθε κομματιού είναι 4,25	3)Το μήκος κάθε κομματιού είναι 8,2 εκατοστά	3)Το μήκος κάθε κομματιού είναι 12,8 εκατοστά .
4) Το μήκος κάθε κομματιού είναι $17/4$	4)Το μήκος κάθε κομματιού είναι $41/5$ εκατοστά	4) Το μήκος κάθε κομματιού είναι $64/5$ εκατοστά

β).Δεύτερο βήμα

Το δεύτερο βήμα είναι η σύνταξη του ερωτηματολογίου. Μια διαδικασία που απαιτεί γνώση, κόπο και χρόνο. Αν επιζητούμε την πλήρη κάλυψη του αντικειμένου της έρευνας απαιτείται από τον ερευνητή να προβεί σε άριστη διατύπωση και σύνταξη των ερωτήσεων, άριστη επιλογή και άριστη μορφή αυτών.

Οι ερωτήσεις οφείλουν να καλύπτουν όλες τις πτυχές του θέματος και να προκαλούν απαντήσεις οι οποίες ανταποκρίνονται στους σκοπούς της έρευνας και να βοηθήσουν στην διερεύνηση της υπόθεσης.

Μια άλλη παράμετρος που πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν είναι να παρέχουν τη δυνατότητα οι ερωτήσεις να κωδικοποιηθούν εύκολα ώστε να καταγραφούν στον υπολογιστή με σκοπό την ταχύτατη επεξεργασία τους.

γ). Τρίτο βήμα

Τρίτο, εξαιρετικά σπουδαίο βήμα είναι η σύνταξη μιας επιστολής που θα απευθύνεται προς τον ερωτώμενο η οποία θα τονίζει το σκοπό του ερωτηματολογίου, το αντικείμενο της έρευνας, τη συμβολή των προσώπων που θα ασχοληθούν με τη συμπλήρωσή του, στα αποτελέσματα του και στις ωφέλειες που θα προκύψουν απ' αυτή.

Το ερωτηματολόγιο θα πρέπει να συνοδεύεται από οδηγίες για τη συμπλήρωσή του. Οι οδηγίες αυτές οφείλουν να είναι απλές, με σαφή μηνύματα, μικρές σε έκταση, χωρίς αναλύσεις επί των αναλύσεων, που θα βοηθήσουν στην πλήρη κατανόηση του ερωτηματολογίου απορρίπτοντας ασάφειες και παρερμηνείες που θα οδηγούσαν σε ανεπάρκεια του ερωτηματολογίου.

Τέλος θα πρέπει να ορίζεται η καταληκτική ημερομηνία για την επιστροφή του ερωτηματολογίου φροντίζοντας να επισυναπτεί και ένας φάκελος με αναγραμμένο τον παραλήπτη και πληρωμένο τέλος για να μην υπάρξει οικονομική επιβάρυνση του ατόμου που συμμετέχει στην έρευνα.

2. Το στάδιο της διεξαγωγής

α). Πρώτο βήμα

Αν το ερωτηματολόγιο έχει ξαναδοθεί τότε ελέγχεται και μοιράζεται ή αποστέλλεται με σκοπό την άμεση συλλογή πληροφοριών. Αν όμως το ερωτηματολόγιο τώρα στήνεται χρειάζεται να γίνει μια δοκιμαστική εφαρμογή πάνω σε ένα μικρό αριθμό εθελοντών δίνοντάς μας και ευκαιρία να δούμε πως ακριβώς λειτουργεί, σε σχέση με το αντικείμενο της έρευνας, ώστε να προβούμε σε διορθώσεις, σε συμπληρώσεις ή και σε βελτιώσεις με σκοπό την πληρέστερη εικόνα του. Μετά την τελική του αναπροσαρμογή διανέμεται με σκοπό τη συμπλήρωσή του.

β). Δεύτερο βήμα

Με το πέρας της καταληκτικής ημερομηνίας συγκεντρώνουμε τα απαντημένα ερωτηματολόγια, τα απαριθμούμε και διαπιστώνουμε αν το ποσοστό συμμετοχής υπερβαίνει το 70% λαμβάνοντας υπ' όψη παράγοντες που σχετίζονται με τη φύση του ερωτηματολογίου. Σε περίπτωση βέβαια που είναι επώνυμα και δεν έχουν επιστραφεί μπορούμε να προβούμε σε υπενθύμιση των προσώπων για την σημασία της συμμετοχής τους δίνοντάς τους τη δυνατότητα να το συμπληρώσουν και ορίζοντάς τους μια νέα καταληκτική ημερομηνία ή να προσπαθήσουν να έλθουν σε επαφή – συνέντευξη με αυτούς και να συμπληρωθεί το ερωτηματολόγιο.

Η αποχή θα πρέπει να προβληματίσει τον ερευνητή και θα πρέπει ή να δει τι ήταν αυτό που οδήγησε τους ερωτώμενους να απέχουν από τη συμπλήρωσή του ή να αναπροσαρμόσει το ερωτηματολόγιο ώστε να ξαναμοιραστεί αυξάνοντας έτσι σημαντικά το κόστος της έρευνας.

3. Το στάδιο της καταγραφής

Μετά τη συγκέντρωση των ερωτηματολογίων ακολουθεί η φάση της καταγραφής και της στατιστικής ανάλυσης μέσω του ηλεκτρονικού υπολογιστή κάνοντας χρήση κατάλληλου software. Η ύπαρξη αποτελεσμάτων μέσω των συσχετίσεων θα οδηγήσει τον ερευνητή στην επαλήθευση των υποθέσεων ή στην απόρριψή τους. Εδώ πιθανόν να προκύψουν νέες θεωρητικές αναζητήσεις που μπορούν να οδηγήσουν σε νέες προσπάθειες για την εξεύρεση πίστων και τάσεων στον ευρύτερο πληθυσμό που εξετάζουμε.

Δ) ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Το ερωτηματολόγιο από τη στιγμή της κατασκευής του ακολουθεί κάποιες δεσμεύσεις και κάποιες προδιαγραφές. Η τήρηση αυτών δημιουργεί κλίμα ασφάλειας δίνοντας τη δυνατότητα στον ερευνητή να υπηρετήσει στο ακέραιο τις ανάγκες της έρευνας. Μπορεί όμως ο ερευνητής να εξαντλήσει αυτές τις δυνατότητες; Φυσικά όχι. Ο λόγος είναι ότι οι περιορισμοί που αναφύονται δημιουργούν εμπόδια για μια μελέτη σε βάθος και σε έκταση. Έτσι λοιπόν:

α. Υπάρχουν ερωτήσεις που «θυσιάζοντας» είτε για να μην αυξηθεί ο χρόνος συμπλήρωσης είτε για να μην γίνει κουραστικό και περίπλοκο.

Βέβαια στο Βωμό του «Χρόνου» θυσιάζονται ερωτήσεις που φαίνονται ασήμαντες μα μετά την επεξεργασία διαπιστώνεται ότι θα υπήρχε μεγάλο ενδιαφέρον και ίσως θα έπρεπε να έχουν αντικαταστήσει κάποιες άλλες λιγότερο ενδιαφέρουσες. Αυτό μας οδηγεί στο να σκεφτούμε ότι κατασκευή ενός ερωτηματολογίου καλό θα ήταν να είναι μια ομαδική εργασία και όχι ατομική ενασχόληση ώστε η συνεργασία να αναδείξει πολλές απόψεις που μέσα από ένα γόνιμο διάλογο να κατασκευάσουν ένα βασικό σκελετό ερωτήσεων που θα χρησιμοποιηθούν. Οι ερευνητές μέσα από αυτό τον προβληματισμό θα αναζητούν λύσεις με αποτέλεσμα να κατανοούν την έρευνα κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο που θα τους προετοιμάσει για την επιτυχή έκβασή της.

β. Οι ερωτήσεις που πιθανόν να μην απαντηθούν, είτε γιατί δε θέλουν οι ερωτώμενοι είτε γιατί δε θα πουν την αλήθεια, είναι προτιμότερο να απαλειφθούν.

γ. Η χρονική διάρκεια, η οποία αναφέρεται στην επιστολή, θα πρέπει να ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα για να μην οδηγήσουμε τον ερευνώμενο σε εκνευρισμό και συνάμα είτε στην πρόχειρη συμπλήρωση είτε στην εγκατάλειψή του.

δ. Ερωτήσεις που υποκρύπτουν ένα γεγονός καλό είναι να μην υποβάλλονται.

ε. Ερωτήσεις «ευαίσθητες» είναι καλό να αποφεύγονται γιατί ο απαντών μπορεί να την παραβλέψει.

ΣΤ) ΑΠΟ ΤΙΣ ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ ΣΤΟΥΣ ΔΕΙΚΤΕΣ

1. Η εφαρμογή της μεταβλητής

1.1 Ένδειξη

Η πρώτη δουλειά συνίσταται στο να ορίσουμε το αντικείμενο κάθε ερώτησης με σκοπό να μετατρέψουμε την εκδήλωση της μεταβλητής σε δείκτη. Αν θελήσουμε να ερευνήσουμε τις ρατσιστικές προκαταλήψεις ανάμεσα σε εθνικές ομάδες προϋποθέτει να ορίσουμε την έννοια αυτή καθώς και να βρούμε τις συμπεριφορές που τις καταμαρτυρούν. Μπορούμε να θέσουμε ερωτήσεις που να μας πληροφορούν αν δέχονται να αναπτύξουν φιλία, να παντρευτούν, να μείνουν στην ίδια πολυκατοικία, να εργάζονται μαζί στον ίδιο εργασιακό χώρο, κ.λ.π. Οι απαντήσεις που θα λάβουμε από τους ερωτώμενους δίνουν μια ένδειξη για τις σχέσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα στις ομάδες. Έτσι λοιπόν λέγοντας ένδειξη εννοούμε μια παρατηρήσιμη εκδήλωση μιας έννοιας όπως λεκτική συμπεριφορά (έκφραση γνώμης), μια συμπεριφορά μη-λεκτική (μιμητική, στάση σώματος, χειρονομία, μορφασμό, κ.λ.π..

1.2. Δείκτης

Δείκτης, κατά τον P. Lazarsfeld, εννοούμε την ποσότητα ή το μέτρο ενός παράγοντα που μπορεί να παρατηρηθεί και συντάσσεται με πολλές ενδείξεις οι οποίες δίνουν μια αριθμητική τιμή. Αυτός ο δείκτης είναι η περίληψη της πληροφορίας ο οποίος αναδεικνύεται μέσα από μια πληροφορία τυποποιημένη, συγκεκριμένη και σχεδιασμένη ώστε να έχει τη δυνατότητα να κωδικοποιηθεί.

1.3. Είδη δεικτών

1.3.1. Δείκτες καταγραφής και τυπικοί δείκτες

Μιλώντας για δείκτες καταγραφής γεγονότων αναφερόμαστε στην προσωπική συμμετοχή του ερωτώμενου (π.χ. Στην εξέγερση του Πολυτεχνείου ή στην εθελοντική

συμμετοχή στους Ολυμπιακούς αγώνες, κ.λ.π.) ενώ οι τυπικοί δείκτες (ένταξη στους οπαδούς μιας ποδοσφαιρικής ομάδας) δεν επιζητούν την υποκειμενική αποδοχή του υποκειμένου. Πάντως και οι δύο αυτοί δείκτες είναι εύκολο να παρατηρηθούν .

1.3.2. Υποκειμενικοί δείκτες

Εκτός από τους παραπάνω δείκτες έχουμε και τους υποκειμενικούς δείκτες που σχετίζονται με την έκφραση της γνώμης ή με την κατασκευή της κοινωνικής αναπαράστασης .

1.4. Καθορισμός των δεικτών

1.4.1 Εμπειρική προσέγγιση

Η στενή επαφή με τον πληθυσμό μέσα από συχνές και επαναλαμβανόμενες παρατηρήσεις οδηγούν στον προσδιορισμό των μεταβλητών που θα μελετηθούν μέσα από μια εμπειρική προσέγγιση καθοδηγούμενοι από την ακρίβεια του ορισμού και την κοινωνικο-πολιτική ομοιότητα που μελετάμε

1.4.2. Από τη θεωρία στους δείκτες

Η κίνηση αυτή είναι αντίθετη με την προηγούμενη και ξεκινά από μια θεωρία, ένα μοντέλο στη σφαίρα της νόησης, και στη συνέχεια ψάχνει για δείκτες που αντιστοιχούν στις έννοιες έτσι όπως τις ορίσαμε στο θεωρητικό μοντέλο.

Παράδειγμα τέτοιας κίνησης αποτελεί η μελέτη του T. Loutrey με τίτλο «Κοινωνική τάξη. Οικογενειακό περιβάλλον. Νοημοσύνη» όπου μας αναλύει τη δυναμικότητα του οικογενειακού περιβάλλοντος πάνω στην πνευματική ανάπτυξη του παιδιού στηριζόμενος στην θεωρία του Piaget για την ανάπτυξη της νοημοσύνης όπου ένα περιβάλλον είναι τόσο περισσότερο ευνοϊκό για τη γνωστική ανάπτυξη όσο περισσότερο παρουσιάζει δύο χαρακτηριστικά.

α. Να είναι πηγή ενοχλήσεων, δηλαδή αντιστάσεων στα σχήματα αφομοίωσης του υποκειμένου.

και β. Να προσφέρει τις απαραίτητες συνθήκες στις εξισορροπήσεις, δηλαδή στις δομήσεις.

Ο ερευνητής προσπαθεί μέσα από το θεωρητικό μοντέλο να ορίσει πιθανά είδη περιβάλλοντος όπου εντοπίζονται ή απουσιάζουν τα παραπάνω χαρακτηριστικά. Αποτέλεσμα της αναζήτησης οδηγούν στη δόμηση τριών πλαισίων.

1. Το ασθενώς δομημένο περιβάλλον όπου απουσιάζουν κανόνες, συνήθειες, επομένως το παιδί μεγαλώνει σ' ένα περιβάλλον όπου όλα είναι απρόοπτα. Π.χ. Η τηλεόραση χρησιμοποιείται ανεξέλεγκτα.
2. Το ελαστικά δομημένο περιβάλλον όπου υπάρχουν κανόνες αλλά δεν εφαρμόζονται αυστηρά δίνοντας τη δυνατότητα στο παιδί να κινείται μέσα σε κάποια πλαίσια δημιουργώντας πάντα την αίσθηση της εξισορρόπησης.
3. Το αυστηρά δομημένο περιβάλλον όπου κάθε παρέκκλιση τιμωρείται παρέχοντας στο παιδί ελάχιστες πρωτοβουλίες για δράση.
Π.χ. Η τηλεόραση παραμένει κλειστή.

Τα παραπάνω είδη οικογενειακού περιβάλλοντος αντιστοιχούν σε καθορισμένα μοντέλα τα οποία είναι βασισμένα στα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος που πηγάζουν από τη θεωρητική αρχή «τα είδη δόμησης απορρέουν από τα χαρακτηριστικά κάθε είδους περιβάλλοντος».

Και οι δύο παραπάνω προσεγγίσεις ποτέ δεν λειτουργούν αυτόνομα. Έτσι και η εμπειρική προσέγγιση δε μπορεί να περιοριστεί στην παρατήρηση χωρίς να κατευθύνεται από κάποιο εννοιολογικό ορισμό. Καθώς και η θεωρητική προσέγγιση δε μπορεί να εννοηθεί χωρίς μια γνώση και παρατήρηση.

2. Σχέση ανάμεσα στο δείκτη και τη μεταβλητή

Η σχέση ανάμεσα στη μεταβλητή και στο δείκτη προτείνεται:

- ✓ **είτε με τη διεργασία του συμπεράσματος** π.χ. αφού ένας Έλληνας αρνείται να παντρευτεί μια μουσουλμάνα συμπεραίνουμε ότι υπάρχει μια εχθρική συμπεριφορά απέναντι στους Τούρκους.
- ✓ **είτε με τη σχέση πιθανότητας** π.χ. το ελαστικά δομημένο περιβάλλον δε σημαίνει ότι κάθε φορά επικρατεί μια ελαστική συμπεριφορά αλλά λειτουργούν μ' αυτό τον τρόπο τον περισσότερο καιρό.

α. Πολλαπλοί δείκτες

Εδώ για κάθε μεταβλητή χρησιμοποιούμε πολλούς δείκτες.

β. Κεντρική τάση

Εδώ δηλώνεται η μεταβλητή σαν ένα σύνολο τάσεων και όχι σαν απόλυτο χαρακτηριστικό με αποτέλεσμα η κεντρική τάση να εκφράζεται διαμέσου μιας συχνότητας των απαντήσεων.

γ. Σύνθετος δείκτης

Εδώ ο δείκτης δεν είναι αποτέλεσμα μιας και μοναδικής ένδειξης η οποία προσεγγίζει τη μεταβλητή ελλιπώς αλλά είναι αποτέλεσμα πολλών ενδείξεων οι οποίες επιτρέπουν μια ακριβή προσέγγιση.

Γ. Εναλλαξιμότητα μεταξύ δεικτών

Η χρησιμοποίηση πολλαπλών δεικτών δυσχεραίνει το έργο της επεξεργασίας των δεδομένων γι' αυτό οδηγούμαστε σε επιλογή και διαγραφή αυτών που μας παρέχουν «διπλή» πληροφορία.

Ζ)Η ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

1. Το περιεχόμενο

Περιεχόμενο ορίζουμε τη λεκτική προσέγγιση η οποία καθορίζεται από το αντικείμενο της έρευνας και όχι φυσικά από τις ιδιαιτερότητες του ερωτώμενου γι' αυτό και οι απαντήσεις που συλλέγουμε δε θέλουμε να είναι αποτέλεσμα της ιδιαίτερης ατμόσφαιρας παρά μόνο της αυθόρμητης εκδήλωσής τους.

Έχοντας υπ' όψη αυτά πιστεύουμε ότι πρέπει να ακολουθούμε σε γενικές γραμμές τα παρακάτω:

1. Να είναι στο επίπεδό τους.
2. Να δημιουργεί φιλική ατμόσφαιρα
3. Να αποφεύγεται η επανάληψη
4. Να αποφεύγεται μια άστοχη ή αδέξια ερώτηση

Η τήρηση αυτών, δίνοντας και μια μορφή ελκυστική, ξεκάθαρη και εύκολη στον τρόπο χρήσης, προσφέρει τη δυνατότητα στον ερωτώμενο να απαντήσει με ειλικρίνεια, με ευκολία και με ταχύτητα εκφράζοντας τις απόψεις του για το αντικείμενο της έρευνας.

Το ερωτηματολόγιο είναι ίσως τόσο σημαντικό όσο και ο ίδιος ο ερευνητής. Είναι ένας οδηγός πάνω στον οποίο στηρίζεται η όλη τεχνική της έρευνας προσπαθώντας να γίνονται όλα πιο δομημένα ώστε να αποφεύγονται τα λάθη.

Η κατασκευή του ερωτηματολογίου δημιουργεί την ανάγκη να προσδιοριστεί το περιεχόμενο δηλαδή τα διάφορα θέματα που πρέπει αφ' ενός να μελετηθούν και αφ' ετέρου να προσδιοριστεί η πληροφορία που θα περιέχουν οι απαντήσεις.

Η διαδικασία της καταγραφής και της επιλογής των ερωτήσεων είναι μια επίπονη διαδικασία που ξεκινά από τη φάση της προεπιλογής, με μερικές ελεύθερες συνεντεύξεις, για να διερευνήσουν τις απόψεις του πληθυσμού, μέχρι την τελική σύνταξή του.

Βέβαια αυτή η προσπάθεια διαχέεται και σε άλλους παράγοντες που μπορούν να εξεταστούν. Σκοπός πάντως του περιεχομένου είναι η συλλογή πληροφοριών είτε αυτές είναι απόψεις, είτε είναι πιστεύω, είτε είναι συναισθήματα του συγκεκριμένου υποκειμένου, έχοντας πρώτα-πρώτα και πάνω απ' όλα ξεκαθαρίσει ο ερευνητής μέσα του ότι αφορά στο υπό μελέτη θέμα.

Ποια φιλοσοφία πρέπει να διέπουν τις ερωτήσεις;

Οι ερωτήσεις θα πρέπει να καλύπτουν τρεις περιοχές:

1.1. Να είναι πραγματικές

Αυτές οι ερωτήσεις ζητούν να απαντήσει το υποκείμενο με ειλικρίνεια σε απλά ζητήματα. Π.χ. εάν είναι έγγαμος, αν έχει παιδιά, ημερομηνία γέννησης, κ.λ.π. Η υπεραπλούστευση αυτής της κατηγορίας θα μας οδηγούσε σε λανθασμένες κινήσεις κατά τη διάρκεια της κατασκευής του ερωτηματολογίου γιατί πιθανόν να υπάρξουν και ερωτήσεις που δύσκολα θα απαντηθούν.

Π.χ. Ερωτήσεις του τύπου

- Σε ποια εισοδηματική κατηγορία ανήκετε.
- Τι αυτοκίνητο έχετε (μάρκα, κυβικά, χρονολογία κυκλοφορίας)
- Δηλώνετε στην εφορία όλα όσα κερδίζετε;
- Έχετε πτυχίο;

Οι ερωτήσεις αυτές ενώ είναι απλές και εύκολα χωρίς να τις σκεφθεί κανείς είναι σε θέση να τις απαντήσει, παρ' όλα αυτά αυτές είτε ενοχλούν είτε δύσκολα απαντώνται ειλικρινά ή αγνοούνται.

1.2.. Ερωτήσεις γνώμης ή πίστης

Οι ερωτήσεις αυτές καλύπτουν ένα μέρος του ερωτηματολογίου που σκοπό έχουν να μάθουν όχι τι γνωρίζουν οι ερωτώμενοι για κάποιο θέμα αλλά ποια είναι η γνώμη τους πάνω σ' αυτό. Για να έχουμε βέβαια πλήρη εικόνα θα πρέπει να αναζητήσουμε και το επίπεδο πληροφόρησης και γνώσης για το θέμα που ερευνούμε.

Π.χ. - Ποια είναι η γνώμη σας για τις καταλήψεις των σχολείων από τους μαθητές;

- Ποια είναι η γνώμη σας για την επιθετικότητα που εκδηλώνουν οι νέοι μέσα στο σχολείο;

1.3. Ερωτήσεις με το «γιατί»

Εδώ εξετάζουμε και λαμβάνουμε υπ' όψη μια άλλη παράμετρο που δρα φανερά ή κρυφά μέσα στο ερωτηματολόγιο. Είναι η διερεύνηση της απάντησης του υποκειμένου. Απάντησε τυχαία, διαλέγοντάς την από την κατηγορική λίστα, είναι πράγματι η άποψη που τον εκπροσωπεί ή διάλεξε μια απάντηση για λόγους αυτοπροβολής; Βάζοντας το «γιατί» στο τέλος της ερώτησης είναι δυνατό να έχουμε μια αιτιολόγηση της άποψής του που αποσκοπεί στην εξήγηση της συμπεριφοράς τους ή της γνώμης τους.

Π.χ. - Γιατί δεν παρακολουθείτε πολιτικές συζητήσεις;

- Γιατί το παιδί της πρώτης διακατέχεται από σχολειοφοβία;

2. Εκλογή τύπου ερωτήσεων

Αφού έχουμε ξεκαθαρίσει τι θέλουμε να ερευνήσουμε, έχουμε ανακαλύψει όλες τις πλευρές του θέματος, έχουμε δώσει το πιλοτικό ερωτηματολόγιο, έχουμε κάνει ανάλυση περιεχομένου, έχουν συνυπολογίσει τις διάφορες παρατηρούμενες απόψεις και τις πραγματικές συμπεριφορές προχωρούμε στην τελική σύνταξη του ερωτηματολογίου. Εδώ θα αντιμετωπιστούν προβλήματα μορφής του ερωτηματολογίου με σκοπό να είναι εύκολο, εύχρηστο, ευχάριστο, φιλικό μα πάνω από όλα κατανοητό και σύντομο για να έχουμε την πληροφόρηση που ενδιαφέρει κυρίως τον ερευνητή.

Οι τύποι των ερωτήσεων είναι τρεις:

2.1 Οι κλειστές ερωτήσεις ή ερωτήσεις πολλαπλών επιλογών

Οι ερωτήσεις αυτές είναι απλές και δίνεται η δυνατότητα στον ερωτούμενο να απαντήσει μονολεκτικά με ένα ΝΑΙ, ΟΧΙ, ΔΕΝ ΞΕΡΩ, ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ ή με τσεκάρισμα λέξης. Είναι ακριβής και παρέχουν τη δυνατότητα μαθηματικής επεξεργασίας δηλ. άθροισμα, μέσο όρο, σύγκριση.

✓ Με τσεκάρισμα

Π.χ. Η Ελλάδα είναι μέλος του Ο.Η.Ε.; ΝΑΙ ΟΧΙ ΔΕΝ ΞΕΡΩ

Π.χ. Διαβάζεται εφημερίδα

Κάθε μέρα

- Κάθε Κυριακή
- Ευκαιριακά
- Σπάνια
- Ποτέ

Π.χ. Χρησιμοποιώντας τα ψηφία 1, 2, 3, 4, 5 καταγράψτε τις προτιμήσεις σας στα παρακάτω μαθήματα.

(με 5 τη σημαντικότερη)

▪ Γλώσσα	1	2	3	4	5
▪ Μαθηματικά	1	2	3	4	5
▪ Γυμναστική	1	2	3	4	5
▪ Μουσική	1	2	3	4	5
▪ Χειροτεχνία	1	2	3	4	5

Π.χ. Μέθοδος Bogardus

Μέθοδος χρησιμοποιημένη σε μια έρευνα διεξαχθείσα υπό την Unesco για τη μελέτη του πνεύματος ξενοφιλίας.

Οδηγίες

Θα ασχοληθούμε ακόμη με τις ίδιες εθνικότητες, όπως στο πρώτο μέρος, αλλά ειδικότερα με παιδιά της ηλικίας σας.

Διαβάζοντας τις επόμενες φράσεις, θα διαπιστώσετε ότι έχουν καταταχθεί σύμφωνα με μια ορισμένη τάξη κι ότι οι σχέσεις που εκφράζουν περνούν προοδευτικά από το απόμακρο στο οικείο. Έτσι, επιτρέποντας σε κάποιον να «κατοικεί στο διπλανό σπίτι»

(No 5) τον προσεγγίζουμε περισσότερο από ότι στην περίπτωση που του δίνουμε την άδεια να «ζει στη γειτονιά μας» (No 4) και ούτε καθ'εξής. Θα μπορούσατε να δεχθείτε να κατοικεί ένα πρόσωπο της εθνικότητας I στη γειτονιά σας κι ωστόσο να βρίσκατε κάτι ενοχλητικό στην εγκατάστασή του στο διπλανό σπίτι.

Σ' αυτή την περίπτωση θα τραβήξετε μια γραμμή στη στήλη που αντιστοιχεί σ' αυτή την εθνικότητα, ανάμεσα στους αριθμούς 4 και 5.

Διαβάστε αυτές τις φράσεις, αρχίζοντας από το No 1 και αναρωτηθείτε, διαδοχικά για κάθε εθνικότητα, μέχρι που θα μπορούσατε να φτάσετε, όσον αφορά τη στενότητα σχέσεων. Έπειτα τραβήξτε καθαρά μια γραμμή κάτω από τον αριθμό που αντιστοιχεί στο όριο που δε θα θέλατε να υπερβείτε. Εάν δεν υπάρχει όριο, θα τραβήξετε μια γραμμή κάτω από τον αριθμό 10 .

	I εθνικότητα	II εθνικότητα	III εθνικότητα
1. Δε θα με ενοχλούσε εάν τα παιδιά αυτής της εθνικότητας επισκέπτονταν τη χώρα μας	1	1	1
2. Δε θα με ενοχλούσε εάν κατοικούσαν στη χώρα μου	2	2	2
3. Δε θα με ενοχλούσε εάν πήγαιναν στο ίδιο σχολείο που πάω εγώ	3	3	3
4. Δε θα με ενοχλούσε εάν κατοικούσαν στη γειτονιά μου	4	4	4
5. Δε θα με ενοχλούσε εάν κατοικούσαν στο διπλανό σπίτι	5	5	5
6. Δε θα με ενοχλούσε εάν έρχονταν να παίξουμε μαζί σπίτι μου	6	6	6
7. Θα τα προσκαλούσα με ευχαρίστηση σπίτι μου για να τους προσφέρω κάτι	7	7	7
8. Θα ήθελα να έχω στενή φιλία με ένα παιδί αυτής της εθνικότητας	8	8	8
9. Δε θα με ενοχλούσε εάν ο αδερφός μου ή η αδερφή μου παντρεύονταν κάποιον αυτής της εθνικότητας	9	9	9
10. Θα ήθελα να παντρευτώ κάποιον αυτής της εθνικότητας όταν θα μεγαλώσω	10	10	10
Παρατηρήσεις:			

Π.χ. Μέθοδος Likert

Αυτή η μέθοδος του Likert χρησιμοποιείται εύκολα και επιτρέπει να μελετήσουμε τις αποχρώσεις διαφοροποίησης που εισάγονται στις απαντήσεις. Αλλά πρέπει να θυμόμαστε πάντα ότι τα ψηφία -3, -2, -1, 1, 2, 3 δεν είναι παρά σημεία αναφοράς, στερούμενα στην πραγματικότητα κάθε μετρολογική αξία. Πολύ συχνά όμως, θεωρούνται στην πρακτική ως δείκτες μιας τιμής μέτρησης της άποψης ή της στάσης.

Παράδειγμα: Ανάλυση «κρίσιμων καταστάσεων»

Σε ένα γυμνάσιο, βοηθάτε στην τάξη σας έναν αλλοδαπό μαθητή που συναντά δυσκολίες. Επεμβαίνει τότε ένας συμμαθητής και σας λέει: «ο ρόλος σας εδώ είναι να διδάσκεται πρώτα τους Γάλλους και μετά τους άλλους!»

Απαντήστε στις ερωτήσεις δείχνοντας εάν συμφωνείται ή όχι με τη διατυπωμένη συμπεριφορά και προσδιορίζοντας με ± 1 , ± 2 , ± 3 την ένταση αυτής της συμφωνίας σας (πολύ σύμφωνος: +3, τελείως ασύμφωνος: -3). Χρησιμοποιείστε όσο γίνεται λιγότερο την κεντρική ένδειξη. Απαντήστε στις ερωτήσεις ακολουθώντας την τάξη τους. Αρκεστείτε στην τοποθέτηση ενός σταυρού στην αντίστοιχη θέση.

Ερωτηματολόγιο

	<i>Ασυμφωνία</i>			I	<i>Συμφωνία</i>		
	-3	-2	-1		1	2	3
1. Αγνώω το επεισόδιο και συνεχίζω να βοηθώ το μαθητή που έχει δυσκολίες.							
2. Χαρακτηρίζω το μαθητή ρατσιστή και συνεχίζω την πράξη μου							
3. Σταματώ την πράξη μου και ανοίγω μια συζήτηση με την τάξη πάνω στο ρατσισμό.							
4. Τιμωρώ αμέσως το μαθητή και συνεχίζω τη βοήθειά μου σαν να μην συνέβη τίποτα							
5. Στέλνω ένα συμμαθητή του να φέρει το διευθυντή							
6. Χαστουκίζω το μαθητή και συνεχίζω							
7. Ρίχνω ένα επιτιμητικό βλέμμα στο μαθητή.							
8. Δε δίνω έκταση στο γεγονός προς στιγμήν αλλά ζητώ από το μαθητή να παραμείνει μετά το μάθημα.							

9. Βγάζω το μαθητή έξω από την τάξη χωρίς άλλη εξήγηση.							
10. Αγνοώ το γεγονός αλλά το συζητάω με τους συναδέλφους μου.							
11. Επισημαίνω στο μαθητή το βάρος των λόγων του και του ζητάω να προετοιμάσει για την επόμενη μια έκθεση πάνω στο ρατσισμό.							
12. Σταματώ το μάθημα και οδηγώ αμέσως το μαθητή στο διευθυντή για να λάβει γνώση του επεισοδίου.							
13. Δε δίνω έκταση στο επεισόδιο αλλά ζητάω από τη διοίκηση να καλέσει τους γονείς.							
14. Σταματώ το μάθημα, δίνω στην τάξη ένα θέμα εργασίας και γράφω ένα γράμμα στους γονείς του μαθητή για να τους συναντήσω.							
15. Ζητώ να περάσει από το πειθαρχικό συμβούλιο.							

Πλεονεκτήματα – μειονεκτήματα

1. Μια κλειστή ερώτηση είναι κατάλληλη για τυπικές ερωτήσεις όπου ο ερωτώμενος αυτό-περιγράφεται αλλά δε δεσμεύεται.
2. Η ερώτηση είναι προ-κωδικοποιημένη με αποτέλεσμα απλά να αθροίζεται και αμέσως να μετράται η συχνότητα.
3. Μπορούμε εύκολα να διαχωρίσουμε το δείγμα με βάση την απάντηση που θα δοθεί.
Π.χ. έγγαμος, άγαμος, με πανεπιστημιακή ή όχι μόρφωση
4. Οι κλειστές ερωτήσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν σαν μια εύκολη εισαγωγή στο αντικείμενο της έρευνας.
5. Μένει λιγότερες φορές αναπάντητη.
6. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν σαν φίλτρα
Π.χ. Διαβάζετε βιβλία ΝΑΙ – ΟΧΙ
Αν ΝΑΙ πότε αγοράσατε το τελευταίο;
- πριν από μια εβδομάδα

- πριν από ένα μήνα
- πριν από ένα χρόνο

Μειονεκτήματα

1. Υπαγορεύουν την απάντηση
2. Περιορίζει τον ερωτώμενο να απαντήσει εντάσσοντάς τον μέσα σε πλαίσια.
3. Έχουμε, σε πολλά ερωτηματολόγια με κλειστές ερωτήσεις, μια τάση στα ΝΑΙ παρά στα ΟΧΙ. Αυτή η συγκατάβαση δημιουργεί

2.2. Ανοιχτές ερωτήσεις

Εδώ ο ερωτώμενος έχει πλήρη ελευθερία να εκφραστεί όπως θέλει, γιατί δεν υπάρχει καμία έτοιμη απάντηση και σκοπός της είναι να μελετά πολύπλοκες μεταβλητές, να αποκτά άφθονο πληροφοριακό υλικό και να δίνει μια νότα άνεσης και λιγότερης πίεσης. Τις ανοιχτές ερωτήσεις τις προτιμούμε όταν θέλουμε να κάνουμε κάποια «έρευνα γνώμης» γιατί εκεί θέλουμε να διερευνήσουμε πολύπλοκους τομείς και μεγάλη ποικιλία απαντήσεων. Πάντα μετά την ερώτηση αφήνουμε ένα διάστημα όπου ο ερωτώμενος μπορεί να εκφραστεί.

Π.χ. α) Ποιος είναι, κατά την άποψή σας, ο καλύτερος τρόπος αντιμετώπισης της ξενοφοβίας;

β) Καταγράψτε μου τίτλους από βιβλία που έχετε διαβάσει.

Πλεονεκτήματα

1. Συγκέντρωση άφθονου πληροφοριακού υλικού ακόμη και σε «λεπτά» θέματα.
2. Δεν δεσμεύει τον ερωτώμενο στον τρόπο απάντησης.
3. Απαντά αυθόρμητα με δικές του λέξεις και χωρίς κανένα περιορισμό.

4. Δημιουργεί ένα ερέθισμα με αποτέλεσμα να ενεργοποιεί τον ερωτώμενο και να αναλαμβάνει την συμπλήρωση του σαν «δική του υπόθεση».
5. Συλλέγει πληροφορίες για θέματα που δεν τα καλύπτει η Βιβλιογραφία .

Μειονεκτήματα

1. Απαιτείται μια συλλογή και ταξινόμηση των απαντήσεων με σκοπό την ανάλυση περιεχομένου
2. Δαπανηρή και χρονοβόρα στην κωδικοποίηση των απαντήσεων
3. Η διατύπωση των ερωτήσεων μπορεί να οδηγήσει σε διάσταση ανάμεσα στο σημαίνον και το σημαινόμενο.
4. Υπάρχει κίνδυνος να μην είναι εύκολα κατανοητές και να περικλείουν διφορούμενες ή αντιφατικές έννοιες.
5. Γενικά η πολυμορφία των απαντήσεων δυσκολεύει την καταγραφή, την ταξινόμηση και την στατικοποίηση και ανάλυση αυτών.

2.3 Οι ερωτήσεις ημι-ανοιχτές ή ημι-κλειστές

Είναι μια μέση λύση ανάμεσα στις κλειστές και στις ανοιχτές ερωτήσεις. Σ' αυτές τις ερωτήσεις δεν απαντά μονολεκτικά όπως σε μια κλειστή ερώτηση αλλά και ούτε φαίνεται τελείως ελεύθερος όπως στην ανοιχτή ερώτηση. Εδώ του δίνεται η δυνατότητα να επιλέξει, ανάμεσα σε κάποιες απαντήσεις, αυτή που τον εκφράζει ή του αφήνεται το περιθώριο σε περίπτωση που δεν τον εκφράζουν οι απαντήσεις να καταθέσει την δική του γνώμη – άποψη.

Π.χ. Ποιο από τα παρακάτω αθλήματα ασχολείσαι;

- Ποδόσφαιρο
- Μπάσκετ
- Βόλεϋ
- Κολύμβηση
- Ποδηλασία
- Άλλα

Πλεονεκτήματα

1. Διευκολύνουν την έρευνα γιατί σε απαντήσεις που παρουσιάζονται καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος του αντικειμένου και επιπλέον δίνουν την δυνατότητα να εκφράσει και τη διαφορετική του άποψη μέσα από την τελευταία ερώτηση «Άλλο»

2. Όλες οι απαντήσεις μπορούν να προ-κωδικοποιηθούν.

Μειονεκτήματα

1. Υπάρχει κίνδυνος ο κατάλογος των απαντήσεων, να επηρεάσουν τον ερωτώμενο και να τον εγκλωβίσουν σε μια από αυτές.
2. Αν συγκεντρώσουμε πολλές και διαφορετικές απόψεις – γνώμες στη θέση «Άλλο» αυτό σημαίνει ότι δεν καλύψαμε θεματικά τον ερωτώμενο πράγμα που πρέπει να μας οδηγήσει σε μια προέρευνα που θα μας οδηγήσει με ακρίβεια σε νέες απαντήσεις.

3. Η σύνταξη της ερώτησης

3.1. Επιλογή των λέξεων

Τονίσαμε τη σημασία της ερώτησης ότι πρέπει να είναι απλή και σαφής για να είναι κατανοητή απ' όλους τους ερωτώμενους. Για να φτάσουμε όμως στην τέλεια ερώτηση θα πρέπει να κάνουμε άριστη χρήση των λέξεων ώστε το μήνυμα που στέλνουμε να μην κινδυνεύει από παρερμηνείες ή από παραλείψεις. Η εξουδετέρωση αυτών των παραγόντων θα γίνει μέσα από μια προσεκτική και σχολαστική συντακτική προσέγγιση ώστε να αποδοθεί ελεύθερα και αβίαστα το περιεχόμενο της ερώτησης που θα εξυπηρετεί γενικότερα το σκοπό της έρευνας. Έτσι το ερωτηματολόγιο θα αποδίδει ακριβώς το νόημα των σκέψεων του ερευνητή που θα μεταβιβάζονται χωρίς «παράσιτα» στον ερωτώμενο, θα αντιλαμβάνονται «απόλυτα» ώστε να καταστεί ένα πραγματικό μέσο επικοινωνίας.

Τι πρέπει να αποφεύγουμε;

1. Τις λόγιες λέξεις.
2. Τις λέξεις που το νόημά τους διαφέρει από ομάδα σε ομάδα.
3. Τη γραμματική της έκφραση.

3.2. Η ποιότητα της πρότασης – ερώτησης

Μεγάλο κομμάτι του χρόνου για την κατασκευή του ερωτηματολογίου πρέπει να ξοδέψουμε για την κατάρτιση των ερωτήσεων. Έχοντας κατά νου ότι η κάθε μια θα πρέπει να εκφράζει μια μεταβλητή αλλά και όλες μαζί να διερευνούν το περιεχόμενο της έρευνας θα πρέπει η διατύπωση αυτών να είναι τέτοια που να υποκινεί τον ερωτώμενο να εκφραστεί.

Πρέπει να έχουμε υπ' όψη ότι μια «καλή» ερώτηση λειτουργεί θετικά ενώ μια «κακή» ερώτηση μπορεί να αποπροσανατολίσει με αποτέλεσμα είτε να λάβουμε απάντηση που δεν ανταποκρίνεται στην πληροφορία είτε να είναι ανακριβής.

Έτσι λοιπόν καταφεύγουμε σε κάποιους τυπικούς κανόνες για την αποφυγή λαθών. Κατά τον Pol Debatty στο βιβλίο «Η μέτρηση των στάσεων» αναφέρει:

1. Η πρόταση πρέπει να είναι σύντομη, απλά εκφρασμένη, προσαρμοσμένη στη γλώσσα των ατόμων προς τα οποία απευθύνεται.
2. Η πρόταση πρέπει να εκφράζει μια γνώμη.
3. Η πρόταση πρέπει να εκφράζει μια πλήρη σκέψη (αποφεύγοντας επιφωνήματα).
4. Η πρόταση πρέπει να διατυπώνεται στην ενεργητική φωνή η δε τοποθέτηση να είναι προσωπική.
5. Το αντικείμενο της μετρούμενης στάσης πρέπει να αποτελεί και το θέμα της φράσης.

3.2.1 Προβλήματα στον προσανατολισμό των ερωτήσεων.

3.2.1.1. Η συγκαταβατική τάση

Υπάρχει μια διάθεση των υποκειμένων να απαντούν περισσότερα ΝΑΙ παρά ΟΧΙ μη λαμβάνοντας υπ' όψη το αντικείμενο της ερώτησης. Το πρόβλημα αυτό λύνεται είτε με:

3.2.1.2. Την ισορροπημένη διατύπωση. Όπως ο Dautriat το 1959 εσωκλείει στην ερώτηση το νόημα των πιθανών ερωτήσεων χωρίς να είναι αρνητικές.

3.2.1.3. Η εναλλαγή. Κατά τον F. Bacher (1982) πρέπει να ποικίλουμε με τις αναγγελίες των ερωτήσεων τη μια φορά να είναι καταφατική και την άλλη αρνητική.

3.2.2 Η ιδιοτελής αντίδραση.

Εδώ το υποκείμενο αντιδρά με ιδιοτέλεια κυρίως σε ερωτήσεις που αφορούν το κοινωνικοοικονομικό status.

3.2.3 Μια τάση για ομοιομορφία και αφομοίωση.

Τα υποκείμενα απαντούν με γνώμονα τι είναι κοινωνικά αποδεκτό παραβλέποντας προσωπικές διαφοροποιήσεις.

3.2.4 Το φαινόμενο του επισκιασμού

Αυτό παρατηρείται όταν οι απαντήσεις μίας ερώτησης οδηγούν να διαμορφώσουν τις απαντήσεις της επόμενης ερώτησης θέλοντας να δείξουν τα υποκείμενα ότι είναι άτομα με συνοχή σκέψης.

4. Αριθμός και θέση των ερωτήσεων

Ο αριθμός των ερωτήσεων, πάντα τυχαίνει ιδιαίτερης προσοχής από τον ερευνητή ο οποίος θέλει να συμβιβάσει από τη μια την πλήρη κάλυψη του περιεχομένου της έρευνας και από την άλλη το χρόνο που θα διαθέσει ο ερωτώμενος. Δεν είμαστε σε θέση να ορίσουμε απόλυτα τον αριθμό των ερωτήσεων και το χρόνο που απαιτείται για τη συμπλήρωση του γιατί αυτό εξαρτάται από το είδος της έρευνας. Εκείνο βέβαια που είναι αποδεκτό απ' όλους είναι η διάρκεια του να μη ξεπερνά συνολικά τα 20 λεπτά.

Ένα άλλο ζήτημα που τίθεται είναι η θέση των ερωτήσεων ώστε να δημιουργείται μια φυσική πορεία, η οποία δεν ανακόπτεται από άσχετες ερωτήσεις, αλλά δημιουργεί ένα ευχάριστο συναίσθημα που προέρχεται κυρίως από τη συμμετοχή και από την διάθεση κατάθεσης της πληροφορίας.

Έτσι και εδώ ακολουθούμε κάποιους κανόνες λαμβάνοντας υπ' όψη τα χαρακτηριστικά του δείγματος, το είδος του ερωτηματολογίου, το μέγεθος του, κ.λ.π.

Ο Δεκάλογος του ερωτηματολογίου

1. Αρχίζουμε με τις εύκολες ερωτήσεις για να εισάγουμε τον ερευνώμενο στη διαδικασία της έρευνας.
2. Ξεκινούμε με γενικές ερωτήσεις και συνεχίζουμε στις ειδικές ερωτήσεις.
3. Ξεκινάμε πάντα από το πιο απλό στο πιο σύνθετο.
4. Τοποθετούμε τις δημογραφικές πληροφορίες (φύλο, ηλικία, επάγγελμα, σπουδές) στην αρχή ή στο τέλος του ερωτηματολογίου.
5. Εμφανίζουμε τις «ευαίσθητες» ερωτήσεις στο μέσο του ερωτηματολογίου.
6. Οι ερωτήσεις είναι σύντομες και σαφείς.
7. Αποφεύγουμε τις διπλές ερωτήσεις σε μια πρόταση.
8. Αποφεύγουμε την εκμαίευση των απαντήσεων.

9. Παρεμβάλλουμε εύκολες ερωτήσεις (ερωτήσεις χαλάρωσης) ανάμεσα στις δύσκολες ώστε να αμβλύνουμε τυχόν ενοχλητικές καταστάσεις που δημιουργήθηκαν.
10. Δημιουργούμε μια εσωτερική συνοχή στο ερωτηματολόγιο ώστε ο ερευνώμενος να αποκομίζει αβίαστα το σκοπό της έρευνας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Σπύρος Ευαγγελόπουλος «Πειραματική Παιδαγωγική με στοιχεία Στατιστικής» Αθήνα 1985 σελ 133-138.
2. Ι. Παρασκευοπούλου «Μεθοδολογίας επιστημονικής έρευνας» Αθήνα 1980 σελ. 16-30
3. Μπέλλα Θρ. «Η έρευνα στις επιστήμες της συμπεριφοράς» Αθήνα 1977 σελ. 221-237
4. Φίλια Βασίλ. «Εισαγωγή στη μεθοδολογία και τις τεχνικές των κοινωνικών ερευνών» Αθήνα 1977 σελ.144-161
5. NISBET J- ENTWISTLE N. « Μέθοδοι για εκπαιδευτικές έρευνες» Λευκωσία 1978 σελ 44-54
6. DE LANDSHEERE G. «INTRODUCTION A LA RECHERCHE EN EDUCATION» PARIS 1982 Σελ 87-93
7. Τσουρέκη Δημ. «Σύγχρονη Παιδαγωγική» Αθήνα 1981 σελ 79
8. Σακκά Δ. «Παιδαγωγική Ψυχολογία» Αθήνα 1977 σελ 149
9. Claude Javeau « Η έρευνα με ερωτηματολόγιο- Το εγχειρίδιο του καλού Ερευνητή» Τυπωθήτω Αθήνα 2000 σελ 94-158
10. Herbert Artichter, Peter Posch, Bridget Somekh « Οι εκπαιδευτικοί ερευνούν το έργο τους» Μεταίχμιο σελ 111-176
- 11 Κατερέλος Ιωάννης «Μέθοδοι και τεχνικές έρευνας στην Κοινωνική Ψυχολογία». Σημειώσεις Αθήνα 1990 σελ 55-77